

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

*Anexa nr. 23
la Hotărârea Consiliului INJ
nr. 19/1 din 1 noiembrie 2024*

CURRICULUM

pentru instruirea prin activități simulative la modulul

„EXAMINAREA CAUZELOR CIVILE CE REZULTĂ DIN DREPTUL SUCCESORAL”
(candidați la funcția de judecător)

AUTORI:

Vladimir Palamarcu

doctor în drept, avocat, formator INJ

Vladislav Holban,

judecător, Judecătoria Chișinău, formator INJ

_____AVIZAT

Șefa Direcției Instruire și Cercetare,

Ecaterina Popa

CHIȘINĂU, 2024

I. INTRODUCERE

Examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral implică acțiunilor procesuale divizate în faze procesuale conform procedurii contencioase. Parcurgerea tuturor fazelor nu este necesară pentru examinarea unei cauze civile, acestea delimitându-se astfel în fazele obligatorii (inevitabile) și facultative.

Procesul civil în mod inevitabil se declanșează prin producerea fazei de intentare, fiind urmată de faza de pregătire a cauzei pentru dezbaterile judiciare, faza de dezbateri judiciare și faza de executare benevolă, care sunt obligatorii și pe care, inevitabil le parcurge orice cauză civilă.

Reglementările în domeniul dreptului succesoral au fost esențial reformate prin reglementările de modernizare a Codului civil combinate de prevederile Legii privind procedura notarială nr. 246/2018, intrate în vigoare la 1 martie 2019. Gradul de complexitate a cauzelor în materia de moștenire este apreciat ca fiind cel mai înalt (10 puncte) conform pct. 3.1.33 din Anexa 1 la Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 165/6 din 18.02.2014 cu privire la aprobarea Regulamentului privind stabilirea gradelor de complexitate unice naționale a cauzelor judiciare civile, penale și contravenționale. Așadar, domeniul dreptului succesoral determină actualitatea și importanța pentru beneficiari de aprofundare a cunoștințelor teoretice de aplicare a cadrului normativ în acest domeniu și acumularea abilităților practice necesare în viitoarea activitate de judecător.

Curriculum-ul pentru activitățile simulative din modulul „Examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral” are drept scop formarea abilităților de înțelegere, interpretare și aplicare corectă a prevederilor legale la examinarea în prima instanță a cauzelor în domeniul succesoral.

La fel, se urmărește efectuarea simulărilor, dezvoltarea deprinderilor practice și abilităților necesare judecătorului la fiecare fază a procesului civil și care influențează în mod direct soluționarea corectă a cauzelor civile.

Obiectivele și sarcinile-cheie ale modulului constau în a desfășura un proces de instruire cu ore teoretice și a unor activități de simulare, conform unor scenarii din timp pregătite, care vor include: activități de întocmire a actelor procesuale, activități de simulare a ședințelor de judecată, activități de întocmire a încheierilor judecătorești, hotărârilor, activități de analizare și discutare a unor soluții deja pronunțate în cauze civile reale, alte activități practice etc. Scopul activităților de simulare constă în a asigura viitorii judecători cu cunoștințe, abilități și deprinderi practice pentru aplicarea corectă a legislației procesual civile și legislației materiale în domeniul succesoral la soluționarea incidentelor procedurale și a cererilor la examinarea acestor cauze civile.

Curriculum-ul și scenariile în baza cărora se vor petrece activitățile simulative sunt elaborate în baza legislației civile și procesual-civile în vigoare a Republicii Moldova, a doctrinei juridice de specialitate, a practicii judiciare.

II. COMPETENȚE

Urmare a activităților de instruire teoretice și practice (simulative), audientul candidat la funcția de judecător va obține următoarele competențe, deprinderi și abilități practice:

- a) aprofundarea cunoașterii normelor de drept material cu privire la domeniul dreptului succesoral;
- b) aprofundarea cunoașterii normelor de procedură (cunoașterea procedurii „pas cu pas”) la examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral, inclusiv situațiilor procesuale de scoatere a cererii de pe rol/ încetării procesului civil, rolul judecătorului în promovarea medierii, soluționării cererilor de

- recuzare/abținere/strămutare, aplicării măsurilor de asigurare a acțiunii, ordonării expertizei, examinării cererilor de confirmare a tranzacției încheiate în scopul prevenirii unui proces civil și de eliberare a titlului executoriu;
- c) competențe practice de pregătire a cauzei pentru examinare în fond, organizare și desfășurare a unui proces civil la examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral;
  - d) competențe și abilități de comportament în proces, în special în situații de criză sau conflictuale la examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral;
  - e) cunoașterea problemelor de procedură care pot apărea în practică la examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral;
  - f) competențe de cunoaștere și înțelegere a rolului pe care îl au în proces părțile, reprezentanții, avocații, alți participanți, grefierii, traducătorii etc., precum și dezvoltarea abilităților practice de interacțiune cu aceștia;
  - g) dezvoltarea abilităților de comunicare cu părțile și participanții la proces la examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral;
  - h) aprofundarea cunoașterii drepturilor fundamentale și libertăților omului prevăzute de Constituție, Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, alte acte internaționale și aplicarea lor în practică la examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral;
  - i) dezvoltarea abilităților de redactare, motivare a încheierilor și a hotărârilor judecătorești, precum și utilizarea corectă a jurisprudenței CEDO în motivarea lor la examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral;
  - j) acumularea cunoștințelor privind dreptul Uniunii Europene în aspecte legate de examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral, inclusiv sub aspect al dreptului internațional privat asociat litigiilor de drept succesoral;
  - k) dezvoltarea abilității de management corect al timpului judiciar la examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral;
  - l) dezvoltarea aptitudinilor de recunoaștere și minimizare a stereotipurilor și prejudecăților la examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral;
  - m) dezvoltarea abilităților de lucru în utilizarea tehnologiilor informaționale.

III. PRINCIPALELE OBIECTIVE

La sfârșitul modulului de activități simulative, audientul candidat la funcția de judecător va:

1. cunoaște spectrul chestiunilor care trebuie soluționate la faza intentării procesului civil la examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral;
2. cunoaște modul de desfășurare și organizare a ședinței de pregătire a cauzelor civile pentru dezbateri judiciare la examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral;
3. posedă abilități practice să conducă și să desfășoare o ședință de judecată în care se vor soluționa probleme și incidente care nu țin de fondul cauzei civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral;
4. putea aplica procedura de soluționare a unor chestiuni ce țin nemijlocit de rolul judecătorului la faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare în examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral, inclusiv soluționarea problemei intervenirii în proces a coreclamanților, copârâților și intervenienților, prezentarea tuturor probelor, luarea măsurilor pentru concilierea părților, inclusiv prin recurgere la mediere; citarea în ședință de judecată, reclamarea probelor necesare de la organizații și persoane fizice, efectuarea expertizei, introducerea în proces a specialistului sau interpretului, problema asigurării acțiunii, strămutării cauzei la o altă instanță judecătorească, soluționării excepțiilor de tardivitate a pretențiilor, cererilor de

modificare a cererii de chemare în judecată sau, după caz, a cererii reconvenționale, cererilor participanților la proces privind încetarea procesului sau scoaterea cererii de pe rol etc.;

5. cunoaște problemele de procedură care pot apărea în practică la examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral și modalitatea procesuală în care acestea pot fi depășite;
6. posedă abilități profesionale necesare să emită și să motiveze încheierile și hotărârile judecătorești la examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral;
7. utiliza corect jurisprudența CEDO în motivarea încheierilor și hotărârilor judecătorești;
8. cunoaște să aplice în practică drepturile fundamentale și libertăților omului prevăzute de Constituție, Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, alte acte internaționale;
9. posedă abilității de management corect al timpului judiciar în examinarea cauzelor civile ce rezultă din litigiile în domeniul dreptului succesoral;
10. posedă abilități de lucru cu utilizarea tehnologiilor informaționale necesare activității de judecător;
11. avea abilități de comunicare și „menținere sub control” a publicului, părților și participanților la proces.

IV. ADMINISTRAREA ACTIVITĂȚILOR DE INSTRUIRE TEORETICĂ ȘI ACTIVITĂȚILOR SIMULATIVE

Denumirea sub-modulului	Formator	Semestrul	Total ore pentru simulări	Evaluarea
Examinarea cauzelor civile în litigii care rezultă din dreptul succesoral	Vladislav Holban, Vladimir Palamarciuc	I	20 (12 – curs / 8 - simulare)	Evaluare continuă a activității/ Examen final

V. SUBIECTELE ȘI REPARTIZAREA ORIENTATIVĂ A ORELOR

Nr. crt.	Subiectele instruirii	Numărul orelor de curs	Numărul orelor pentru activitățile simulative
B.3.8. Examinarea cauzelor civile în litigii care rezultă din dreptul succesoral			
1.	Aspecte practice și teoretice privind moștenirea testamentară și moștenirea legală	4	
2.	Problematika examinării cauzelor privind condițiile de valabilitate ale testamentului, interpretarea și contestarea testamentului, acceptarea și renunțarea la succesiune.	4	
3.	Răspunderea moștenitorului pentru pasivul masei succesoriale. Pretenții din moștenire. Pluralitatea de moștenitori. Confirmarea drepturilor rezultate din	4	

	moștenire.		
Examinarea cauzelor civile în litigii care rezultă din dreptul succesoral			
4.	Simularea examinării cauzelor privind contestarea actelor juridice întocmite în cadrul procedurii succesoriale.		4
5.	Simularea examinării cauzelor privind drepturile și obligațiile succesorilor rezultate din regimul juridic al moștenirii.		3
6.	Evaluare și feedback		1
Total ore			20
Total ore de instruire			20 (12/8)

VI. METODICA ACTIVITĂȚILOR DE SIMULARE/RESURSE LOGISTICE

METODICA ACTIVITĂȚILOR DE SIMULARE	RESURSE LOGISTICE
<p><i>Reguli referitoare la scenariile folosite în cadrul activităților de simulare.</i></p> <p>Scenariile conform cărora se vor petrece activitățile de simulare sunt elaborate de formator pe baza unor cauze civile reale, însă nu se vor copia sau repeta.</p> <p>Scenariile sunt modelate astfel încât, pe lângă faptul că, vor implica situații des întâlnite în practică, vor scoate în prim plan subiecte complicate sau dificil de soluționat, ceea ce va implica (pentru audienți) un efort suplimentar de studiere a practicii judiciare, recomandărilor C.S.J., teoriei de specialitate etc.</p> <p>Scenariile nu vor include și actele procesuale care se întocmesc de către părți și alți participanți la proces în cazurile pe baza cărora se petrec activitățile simulative.</p> <p>Scenariile vor fi întocmite astfel încât să includă posibilitatea părților de a discuta și contesta argumentat și întemeiat posibilitatea încetării procesului sau scoaterii cererii de pe rol. Astfel, încât în dependență de argumentele aduse audientul cu rol de judecător să decidă adoptarea soluției procesuale potrivite.</p> <p><i>Aspecte metodice recomandate pentru lucru în grup.</i></p> <p>Grupul de audienți se va împărți în grupe a câte patru audienți în fiecare grup. Rolurile vor fi distribuite astfel: un judecător, un grefier, un reclamant (reprezentant al reclamantului), un pârât (reprezentant al pârâtului). Repartizarea audienților pe grupuri și repartizarea audienților din grupuri pe roluri se face de formator la începutul orei practice. Tot atunci fiecărui grup i se repartizează scenariul cauzei care urmează să fie simulată în dependență de tema simulării.</p> <p><i>Activitatea scrisă în cadrul simulărilor.</i></p> <p>Activitatea scrisă în cadrul grupurilor are loc concomitent, în toate grupurile.</p> <p>Pentru aceasta formatorul pregătește un număr de scenarii la</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ una sau mai multe săli special amenajate pentru simularea proceselor de judecată; ➤ echipament de înregistrare video și audio a ședinței de judecată; ➤ o sală dotată cu unul sau mai multe calculatoare și printer; ➤ acces la internet, materiale de birotică; ➤ robe pentru judecător, grefier, avocați; ➤ după caz: tablă flip-chart, proiector.

tema respectivă egal cu numărul de grupuri de audienți, astfel încât în activitatea scrisă să fie antrenați toți audienții candidați la funcția de judecător.

Pentru studierea scenariului și pregătirea unui act scris se acordă un interval de timp nu mai mare de 25-30 minute. În cazul unui scenariu complicat, nu se ține cont de acest interval de timp.

Audienții cu roluri de reclamanți în auditoriu studiază materialele scenariului și tot atunci pregătesc cererea sau demersul care va fi supus examinării în ședința simulată (în dependență de tematica activității simulative).

Cererea sau demersul pregătit de reclamanți se prindează și se transmite audientului cu rol de pârât din cadrul grupului și formatorului.

Audientul cu rol de pârât din cadrul grupului pregătește poziția sa scrisă referitoare la temeinicia cererii sau demersului respectiv, care se prindează și se transmite tot atunci audientului cu rol de reclamant și formatorului.

În tot timpul activităților scrise în grupuri, formatorul se află în auditoriu, supraveghează activitatea audienților, răspunde la întrebări și dă sfaturi și recomandări.

Dacă toate actele pregătite de audienți nu conțin erori grave de drept sau de interpretare care să suscite refacerea sau redactarea lor, ele se transmit audientului cu rol de judecător.

Activitatea verbală în cadrul simulărilor.

Activitățile simulative verbale au loc prin simularea unei ședințe de judecată, petrecută conform regulilor de procedură fixate în CPC. În ședința de judecată sunt antrenați audienții potrivit rolurilor dinainte stabilite.

Ședința de judecată se înregistrează audio și video.

După încheierea ședinței de judecată, audientul desemnat cu rol de judecător pregătește încheierea judecătorească.

Simulările ședințelor de judecată se fac pe rând: grup după grup.

La finalul fiecărei activități de simulare, cât și la finalul întregului modul de simulare, formatorul dă recomandări practice, comentează activitatea audienților. La fel, formatorul dă exemple de bune practici și rele practici.

VII. EVALUAREA

A. Evaluarea continuă a audientului se va face cu două note pe scara de la 1 la 10 pentru fiecare activitate de simulare în care este antrenat. O notă va fi acordată pentru calitatea actelor procedurale întocmite (individual sau în grup). A doua notă va fi acordată pentru calitatea prestației verbale.

La evaluarea activității scrise se recomandă luarea în calcul a următoarelor criterii:

- a) Cunoașterea, aplicarea și interpretarea normelor de drept material și procedural.
- b) Capacitatea de a rezuma și reda faptele.
- c) Capacitatea de a întocmi actele procedurale structurat și clar, în conformitate cu dreptul procedural național.
- d) Caracterul complex și plenitudinea documentelor.
- e) Corectitudinea soluției reținute în încheierea judecătorească și a concluziilor făcute.

- f) Aplicarea dreptului internațional și a normelor drepturilor omului.
- g) Veridicitatea și logica motivării.
- h) Limbajul și stilul de redare.

La evaluarea activităților verbale se recomandă luarea în calcul a următoarelor criterii:

- a) Cunoașterea, aplicarea și interpretarea normelor de drept material și procedural.
- b) Motivarea și caracterul adecvat al argumentelor.
- c) Modul de executare a obligațiilor și de exercitare a drepturilor care rezultă din calitatea procesuală atribuită în cadrul simulării;
- d) Corectitudinea aprecierii faptelor și a probelor;
- e) Corectitudinea reacției la situații neașteptate;
- f) Comportamentul în situații de conflict sau situații emoționale dificile;
- g) Corectitudinea, logica și ordinea adresării întrebărilor în cadrul audierilor;
- h) Calitatea strategiilor și tacticilor procesuale aplicate;
- i) Creativitatea;
- j) Aplicarea dreptului internațional și a normelor drepturilor omului;
- k) Veridicitatea, structurarea și logica expunerii verbale;
- l) Gestionarea timpului judiciar (pentru audientul care joacă rolul de judecător).

B. Evaluarea finală se va efectua prin examen compus din:

- a) test-grilă (format din întrebări teoretico-aplicative);
- b) sarcina practică, (care va consta din întocmirea unui act procesual, în baza unei spețe).

VIII. BIBLIOGRAFIE

Acte internaționale:

1. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Roma, 04.11.1950. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298 din 24.07.1997. În: Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Ediție oficială. Vol. 1, Chișinău: Moldpres, 1998.
2. Convenția privind procedura civilă. Haga, 01.03.1954. Aderat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1136-XII din 04.08.1992. În: Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Ediție oficială. Vol. 4, Chișinău: Moldpres, 1998.

Jurisprudența CtEDO (relevantă tematicilor instruirii):

Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D%7D>

Hotărârile Curții Constituționale (relevante tematicilor de instruire).

Online: <https://constcourt.md/>

Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene (relevantă tematicilor de instruire).

Online: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/law/find-case-law_ro

Acte legislative ale Republicii Moldova:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În vigoare: 27.08.1994.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr.225 din 30.05.2003, cu modificările ulterioare.
3. Codul civil, nr. 1107 din 06.06.2002
4. Codul familiei, nr.1316 din 26.10.2000
5. Legea cu privire la mediere nr. 137 din 03.07.2015
6. Legea cu privire la organizarea judecătorească, nr. 514 din 06.07.1995
7. Legea cu privire la statutul judecătorului nr. 544 din 20.07.1995

8. Legea taxei de stat, nr.213 din 31.07.2023.
9. Legea cu privire la avocatură, nr.1260 din 19.07.2002.
10. Legea privind statutul și organizarea activității grefierilor din instanțele judecătorești, nr.59 din 15.03.2007.
11. Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat, nr.198 din 26.07.2007.
12. Legea privind statutul și organizarea activității grefierilor din instanțele judecătorești, nr.59 din 15.03.2007.
13. Lege cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar nr. 68 din 14.04.2016.
14. Legea cu privire la statutul, autorizarea și organizarea activității de interpret și traducător în sectorul justiției, nr.264 din 11.12. 2008.
15. Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat, nr.198 din 26.07.2007.
16. Legea privind procedura notarială, nr. 246 din 15.11.2018.

Hotărârile Plenului Curții Supreme de Justiție (relevante tematicilor de instruire):

Online: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php

Recomandările Curții Supreme de Justiție (relevante tematicilor de instruire).

Online: http://jurisprudenta.csj.md/db_rec_csj.php

Avizele consultative ale Curții Supreme de Justiție (relevante tematicilor de instruire).

Online: http://jurisprudenta.csj.md/db_avize_csj.php

Bibliografie de profil selectivă:

1. Octavian Cazac, Drept Civil. Moștenirea. Bons Offices, Chișinău 2022.
2. Sergiu Baieș. Drept civil: Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică/S. Baieș, N. Roșca; USM.-Ed. a 5-a.-Ch.:S.n.,2014;
3. Vladimir Palamarcu, Banii și Obligațiile Pecuniare în Dreptul Civil. Chișinău-București, Editura Bestseller 2022.
4. Belei E. ș.a Drept procesual civil. Partea Generală. Chișinău: Editura Lexon și Cartea Juridică, 2014.
5. Belei E. ș.a Drept procesual civil. Partea Specială. Chișinău: Editura Lexon, 2016.
6. Poalelungi M. [et al.]. Manualul judecătorului pentru cauze civile. Ediția II. Chișinău: Tipografia centrală, 2013.
7. BĂIEȘU, Sergiu, BĂIEȘU, Aurel, CEBOTARI, Valentina, CREȚU, Ion, VOLCINSCHI, Victor. *Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor*. Vol. II. Chișinău: Cartier juridic, 2005
8. BĂIEȘU, Sergiu, MÎȚU, Gheorghe, CAZAC, Octavian et al. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Chișinău: Î.S. F.E. – P. „Tipografia centrală”, 2016.
9. Vladimir Palamarcu, Bunul Digital – Inovația și Dilemele Juridice în Reforma Codului Civil din Republica Moldova. Juridice Moldova, 2019. Online (accesat 26.10.2024) <https://juridicemoldova.md/3086/bunul-digital-inovatia-si-dilemele-juridice-reforma-codului-civil-din-republica-moldova.html>.
10. Colectiv de autori. Comentariu la Codul civil al Republicii Moldova. Volumul I-II. - Chișinău,2006;
11. Ugo Mattei, Sergiu Baieș, Nicolae Roșca. Principiile fundamentale ale dreptului de proprietate. Chișinău: ARC, 2000;
12. Sergiu Baieș. Posațiunea / Ghidul judecătorului în materie civilă și comercială a Republicii Moldova. - Chișinău, 2004;
13. Chifa Felicia, Mihailov Veronica, Mediarea garantată de stat, Analiza empirică a situației și perspectivele pentru Republica Moldova, Chișinău 2020;
14. Baias Flavius-Antoniou et.al. Noul Cod Civil. Comentariu pe articole. București: Editura C.H.Beck, 2012;

15. Liviu Pop. Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale. - București: Lumina Lex, 1997;
16. Ion P. Filipescu, Andrei I. Filipescu. Drept civil. Dreptul de proprietate și alte drepturi reale. Ediție revăzută și completată. - București: ACTAMI, 2000;
17. BOROI, Gabriel, STĂNCIULESCU, Liviu. *Instituții de drept civil în reglementarea noului cod civil*. București: Editura „Hamangiu”, 2012 ;
18. Гражданское право // Под редакцией Е.А. Суханова. Том 2. Полутом 1. - Москва: Волтерс Клувер, 2004;
19. Гражданское право. Том 1. Учебник. // Под редакцией Ю.К. Толстого, А.П. Сергеева. - Москва: Проспект, 2002;
20. J. von Staudinger, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einfuhrungsgesetz und Nebengesetzen. Eckpfeiler des Zivilrechts. . Otto Schmidt Verlagskontor / Walter de Gruyter Verlag OHG, Berlin 2022.
21. Ministerul Justiției al Republicii Moldova. Nota informativă la proiectul de Lege privind modificarea și completarea unor acte legislative (proiectul Legii de modernizare a Codului civil). Online (accesat 26.10.2024): https://www.justice.gov.md/public/files/transparența_in_procesul_decizional/coordonare/2017/aprilie/Nota_informativ_proiect_amendare_Cod_civil_xxxxxxx.pdf

Alte surse online:

1. www.animus.md - Cartea a patra (Moștenirea). Online (accesat 26.10.2024) <https://animus.md/cuprins/cartea-a-patra/>
2. Bürgerliches Gesetzbuch (Deutschland). Online (accesat 26.10.2024) <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>
3. Code civil (France). Online (accesat 26.10.2024) https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/
4. Codice civile (Italia). Online (accesat 26.10.2024) <https://www.gazzettaufficiale.it/sommario/codici/codiceCivile>